

934 venského národa prenikla myšlienka štátnej samostatnosti a potreba úzko sa primknúť k ríši, než to bolo možné za meniacich sa okolností vojny. Záchvaty slabosti, ktorých neboli v priebehu vojny ušetrené ani veľké a tradíciami bohaté štáty, ba stali sa ich obeťou, rozhodne nemohli prekvapiť na mladom neupevnenom Slovensku.

10. Toto konštatovanie má vývin vysvetliť, nie však ho ospravedlniť, lebo práve vojna by si bola žiadala silné vedenie, jednoznačné politické zameranie a bezohľadný boj proti všetkým deštruktívnym živlom. Pokus získať vyčkávané a odmietajúce kruhy tým, že sa im veľkoryso vyšlo v ústrety, ukázal sa byť nesprávny. V rozhodujúcej hodine, vo chvíli, keď sa vojnové šťastie zdanlivo definitívne obrátilo proti Nemecku, povstali tieto kruhy, aby vpadli do chrbta nielen ríši, ale aj vlastnému štátu. Tomu, kto nepoznal vnútorný rozpor slovenského národa, muselo to byť tým podivnejšie, že povrchný pozorovateľ mohol zistiť život ledva dotknutý vojnou a neočakávaný hospodársky rozmach slovenského národa. Niektorí posmievači preto tvrdia, že okrem Slovákov dosiaľ nepovstal ani jeden národ proti vlastnej samostatnosti a blahobytu.

11. Krízu slovenského štátu vyvolanú nezodpovednými živlami bude možno prekonať len vtedy, keď sa vyvodí poučenia z chýb minulosti a keď sa nebudú teraz ani v budúcnosti opakovať. Pritom nie sú natoľko potrebné organizátorské a zákonodarné zmeny ako zmena presvedčenia. Túto môžu privolať len muži, ktorí poznajú nevyhnutnosť hodiny a zákony doby a majú vôľu preraziť za všetkých okolností. Na čelo všetkých štátnych a politických organizácií treba postaviť mužov, ktorí sú odhodlaní v tomto osudovom boji stáť po boku ríše alebo padnúť, majú dosť morálnej a politickej presvedčujúcej sily, aby mohli žiadať od svojho národa onen vojnový príspevok, ktorým si jedine môže získať čestné miesto v novej Európe. Nie je únosné, aby sa podieľal na ovocí víťazstva ten, kto k nemu neprispel svojím rozhodným dielom. Je spravodlivé pritom nezamĺčať, že Slovensko už dosiaľ prinášalo relatívne veľmi značný vojnový a hospodársky príspevok.

12. Ríša poskytla Slovákom, to možno po svedomitom skúmaní tvrdí, jedinečnú politickú možnosť. Aj teraz je ešte ríša ochotná poskytovať vojenskú, hospodársku a morálnu pomoc; spoznať a využívať ju je vecou samých Slovákov urobiť skutočný politický čin: priznať sa k vlastnému štátu, veriť v jeho budúcnosť a prejavíť vôľu brániť ho na život a na smrť — to môžu a musia výlučne Slováci sami.

ŠSAÚA Bratislava. Nár. súd Bratislava, 1946, kart. 68/403-412 (Ludin-Höfle). Fotokópia odpisu písaného na stroji. (Z nemčiny preložil JŠ.)

574

1945, január 20. Londýn. — Z dôvernej zprávy člena Štátnej rady
F. Uhlířa o Čs. strane národnosocialistickej na Slovensku.

[...]¹

Dne 6. září 1944 poslal J. V. Zima predsedníctvu komunistické strany v Banské Bystrici dopis, v němž se — jak uvádí „z poverenia predsedníctva Zemského výkonného výboru československej strany národne socialistickej na Slovensku“ — hlásí do socialistického bloku. Dopis zní takto:

¹ Na prvých desiatich stránkach reprodukuje Uhlíř obsah svojej korešpondencie s Londýnom vo veci národnosocialistickej strany na Slovensku v septembri 1944. Potom uvádza obsah rozhovoru s dr. Joskom v B. Bystrici, ktorý ho najmä upozornil na nepríjemný dojem z Benešovej de-

„Z poverenia predsedníctva Zemského výkonného výboru československej strany národnosocialistickej na Slovensku dovoľujem si predložiť návrh na pribratie našej strany do súručenstva socialistických strán a pozdejšie do jednotnej Socialistickej strany. Po takzvanej žilinskej dohode v októbri 1938 niekoľko samozvancov utvorilo novú stranu: Slovenskú stranu národnosocialistickú, za ktorú podpísali Dr. Emil B. Lukáč a Dr. Štefan Juráš jak žilinskú dohodu, tak aj Dr. Juráš na zjednocovacej schôdzi strán prevolal za túto neexistujúcu stranu medziiným, že sa hanbí, že 20 rokov spolupracovali s Čechmi, za čo sme oboch kolaborantov z našej Strany vylúčili. K vytvoreniu novej strany nemali páni Dr. Lukáč a Dr. Juráš súhlas celého Zemského vedenia našej strany, ani k tomu nedal súhlas sjazd Strany.

Za súhlasu väčšiny členov zemského vedenia strany, odborových organizácií železničiarov a poštárov, z ktorých na Slovensku sa tvoril káder našich voličov — zemský tajomník strany Ján V. Zima jednal o utvorenie opozičnej strany: Strany národného zjednotenia na Slovensku so stranou agrárnou, a to s jej zemským vedením, ako s posl. Ursínym, posl. Rybárikom, Moravčíkom, Dr. Myjavcom a na koniec uviedol delegáciu [k] vtedajšiemu ministrovi dopravy Jánovi Lichnerovi. Zradou vtedajšieho ministra Teplanského však k utvoreniu tejto strany nedošlo, načo naša Strana — po doplnení zemského vedenia Strany na Slovensku za odišlých členov do Čiech — zahájila podzemný odboj.

Zemský výkonný výbor československej strany nár. soc. na Slov. sa skladal z týchto členov:

predseda: posl. Rudolf Pechold — zást. živnostníkov,
zem. tajomník J. V. Zima — predseda zem. komisie mládeže,
zást. mládeže a súkr. úradníkov,
za železničiarov: sen. Cyril Kuliš z Nových Zámkov,
za učiteľov: Viliam Kopečný z N. Zámkov,
za verejných zamestnancov: Teofil Bažány z Bratislavy,
za továren. robotníkov: Eugen Vais z Podbrezovej,
za zemedelcov: statkár Jereš z Nitry,
za východné Slovensko: Inž. Slávik z Košíc a Inž. Minařu z Prešova.

Zemské vedenie strany schválilo postup taj. Zimu ohľadne jednaní so stranou agrárnou o utvorenie novej opozičnej slovenskej strany v septembri 1938, ktorá mala sa skladať z čl. štátotvorných strán. Akonáhle sme započali odboj — našim politickým programom bol a i dnes je: Dr. Eduard Beneš. Medzi časom k jednaniu o utvorenie jednej socialistickej strany na Slovensku bol poverený taj. Zima a skutočne toto jednanie viedol s funkcionármi soc. demokratickej a komunistickej strany.

Kedže teraz strany komunistická a sociálnodemokratická sa dohodli utvoriť jednotnú socialistickú stranu na Slovensku, poverený som prihlásiť i našu stranu do bloku socialistických strán a pozdejšie sa môže jednať o jednotnú stranu socialistickú.

Žiadame: 1. Zastúpenie v Slovenskej národnej rade, a to:
predsedom ZVV Strany posl. Rudolfom Pecholdom za živnostníkov,
zem. taj. Strany Jánom V. Zimom za mládež a súkr. úradníkov,
sen. Cyrilom Kulišom za železničiarov,
Eugenom Vaisom za tov. robotníkov.

2. Primerané zastúpenie v Predsedníctve SNR a vo výbore k priprav. sjazdu strán socialistických, v sekciách, komisiách a poverenictvach.

Na to sa ihneď zúčastníme prípravných prác na zvolanie spoločného sjazdu so-

peše o národných socialistoch, ktorá prišla do Bystrice práve v čase, keď SNR mala plno starostí s vojnovou situáciou a márne čakala na odpoveď Londýna na svoje naliehavé depeše.

Potom prechádza Uhlíř k opisaniu svojho rozhovoru s J. V. Zimom a ďalšími bývalými členmi a funkcionármi národnosocialistickej strany — Štvánom, Erbenom, Urbířkovou, Hančlovou aj.

cialistických strán, k čomu pripraví prevolanie za našu stranu zem. taj. J. V. Zima, ktorý ho po schválení prečíta do rozhlasu.

Očakávame Vaše zprávy a sme s bratským pozdravom: za Predsedníctvo ZVV čl. strany národnosocialistickej na Slov. Zima v. r."

Komunistická strana tuto žiadosť zamítila dopisem ze dne 8. září 1944, č. j. 35. Tento dopis zní doslovně takto: „Titl. Predsedníctvo zemského výkonného výboru Č. S. strany nár.-socialistickej v Bratislave, do rúk p. J. V. Zimu.

Váš návrh zo dňa 6. t. m. prejednálo vedenie našej strany spolu so zástupcami strany sociálnodemokratickej a uznieslo sa, že za podmienok vo Vašom návrhu uvedených nereflektuje na zlúčenie so stranou národnosocialistickou. Zlúčenie komunistickej a sociálnodemokratickej strany má svoje ideové základy v marxistickom svetonázore, keďže Váš návrh okrem požiadaviek rázu reprezentačného a personálneho nedáva podklad pre úspešnú prácu budúcej jednotnej strany. Podľa našich vedomostí strana národnosocialistická spojila sa s Hlinkovou stranou, dnes neexistuje a v budúcnosti i podľa pokynov Dr. Beneša znovu tvorená na Slovensku byť nemá.

Sme však ochotní do budúcej jednotnej strany jednotlivo prijať tých Vašich bývalých príslušníkov, o ktorých socialistickom presvedčení a nekompromisnom postoji voči ľudáckemu režimu nemôže byť pochybností.

Dávame Vám toto na vedomie a sme s prejavom úcty K. Šmidke."

K objasnení této politické historie i k objasnení politického postoje i druhé politické strany na Slovensku, strany Demokratické, vůči čs. národním socialistům, svědčí i soukromý dopis J. V. Zimy Předsednictvu občanského bloku republikánsko-demokratického ze dne 13. září 1944 a odpověď tajemníka Demokratického klubu Dr. Lettricha na tento Zimův dopis. Cituji doslovně oba dopisy:

„Banská Bystrica dňa 13. septembra 44.

Vec: Ján V. Zima, hlavný riaditeľ poisť. STAR, t. č. B. Bystrica — žiadosť o prijatie ako hospitanta.

Titl.

Predsedníctvo Občianskeho bloku republikánsko-demokratického Ban. Bystrica.

Dovoľujem si úctivo oznámiť, že z poverenia Predsedníctva čl. strany národnosocialistickej z príkazu ústredia v Prahe a na základe pokynu z Londýna podal som návrh Predsedníctvu komunistickej strany na pribratie našej strany do súručenstva socialistického bloku. Kópiu nášho návrhu osobne som odovzdal pánu predsedovi Občianskeho bloku SNR min. m. s. Dr. Vavrovi Šrobárovi na vedomie.

V tomto návrhu sme výslovne žiadali o pribratie do súručenstva socialistických strán, lebo sme nemali zprávy, že sa jedná o jednotnú stranu komunistickú, s ktorou nás nespájajú základy marxistického svetonázoru. Naša strana je nacionálna a v Čechách a na Morave táto je a pravdepodobne bude stranou najsilnejšou. Náš krok k podaniu návrhu na zjednotenie socialistickej strany bol podaný, lebo náš program je k socialistickej strane najbližší. Nemá však naša strana nič spoločného s internacionalizmom, lebo je nacionálnou, a preto nám nezbýva nič iného než vyčkať, až sa príp. utvorí strana tretia, kde by naša strana patrila jak s programom, tak i nacionalizmom.

Komunistická strana náš návrh neprijala, lebo správne v tu priloženom liste uvádza, že nemáme s ideou marxizmu nič spoločného a hlavne v strane sme boli nacionalistami a Sokolmi, čo v tejto strane Komunistickej neni dovolené.

Ďalej sa v liste uvádza, že táto strana sa spojila so stranou Hlinkovou po žilinskej dohode v októbri 1938. Toto ich tvrdenie je mylné, lebo to boli samozvanci Dr. Lukáč a Dr. Juráš, ktorí utvorili Slovenskú stranu národnosocialistickú a sami podpísali prevolanie za takúto novoutvorenú stranu, ako aj za túto novoutvorenú stranu Dr. Juráš prevolal na známej schôdzi v Redute, že sa hanbia za to, že 20 rokov spolupracovali s Čechmi. Pán Dr. Juráš i ako gen. taj. Štefánikovej spo-

ločnosti v deň, keď min. Černák odovzdal pánu prezidentovi republiky takzvané ultimátum za HSLŠ, poslal list Predsedníctvu ŠS, že sa vzdáva s okamžitou platnosťou tejto funkcie. Tento list ofotografovaný môžem v Bratislave predložiť k nahliadnutiu.

V tej dobe som bol odborovými organizáciami železničiarov a poštárov poverený jednat za československú stranu nár. socialistickú a jej odborovými složkami o splynutie so stranou republikánskou, kedy sa tvorila nová opozičná strana Národného zjednotenia. Osobne som jednal s pánom posl. Jankom Ursínym, posl. Rybárikom, Moravčíkom a spolu so zástupcami železničiarov a poštárov s ministrom železníc Jánom Lichnerom.

Po dohode funkcionárov našej strany poslal som list predsedovi novoutvorenej Slovenskej strany nár. soc. posl. Dr. E. B. Lukáčovi list, ktorý spoluštylizovali Dr. Papež, riad. Laucký a k obsahu dal súhlas sen. Milota, sen. Kuliš a j., v ktorom liste som oznámil, že s programom novej strany nesúhlasím a že z nej vystupujem. Kópiu listu som dal p. Moravčíkovi, ako šéfredakt. Sl. denníku k uverejneniu. Tento ju však dal pravdepodobne šéfred. Kočišovi, ktorý síce celý obsah môjho listu uverejnil v Slováku, však pri tom ho použil k tomu, aby tendencie okolo neho napísal článok, ktorý sa s obsahom listu nestotožňuje. Preto si dovoľujem priložiť ústrižok zo Slováka, kde je uverejnený celý môj list, ktorý keď sa pečlivo prečíta, každý pozná, že obsah článku je tendenčne podaný a nemá nič spoločného s ním obsah môjho listu.

Ako dôkaz môjho tvrdenia môžem sa dovolávať svedectva pánov tu spomenutých, ako i toho, že práve v tú dobu sa mi narodil syn Milan Jaroslav Ivan, ktorému prišiel za kmotra vtedajší minister dopravy a terajší min. čsl. vlády v Londýne Ján Lichner, s ktorým som už vtedy dlhšie spolupracoval v podzemí a ktorému som prisahal a dal slávnostný sľub sokolský ako náčelník Sokola.

Moja činnosť bola jak v Štefánikovej spoločnosti (čo potvrdí pán predseda posl. Ursíny, ktorý bol predsedom ŠS, tak dr. Ivanka a pán min. m. s. Dr. Šrobár) vždy rázu nacionálneho a v Sokole tiež (čo dosvedčí starosta Sokola Dr. Štefánik) a v podzemnom hnutí potvrdí moju činnosť Lichner, Radakovič, pplk. Slezák, Velecký, Kapinaj, Bahurinský, Folta, Šťastný a mnoho iných.

Aj existenčne som na to doplatil, lebo som robil spojku do Prahy a o tejto činnosti a celom spore s Dr. Hudcom môžem sa dovolávať svedectva pána advokáta Dr. Lettricha, ktorý ma zastupuje u súdov a na polícii.

Sám pán Lettrich mi nabídnul, že by som mal prevziať veci poisťovacie na Povereníctve vnútra. Teraz však sa dozvedám, že práve komunistická strana, pravdepodobne preto, že nás neprijala do ľavého bloku, sa postavila proti zvereniu mne tejto práce s tým, že si mám podať žiadosť, kde mám rozobrať môj trestný prípad so STARom.

Za tým účelom som podrobnejšie uviedol celý môj spor s Hudcom s odvolaním sa na môjho právneho zástupcu pána JUDr. Lettricha.

Keďže zatiaľ sa nemôžem spojiť ani s Predsedníctvom strany v Bratislave, ani s Prahou a Londýnom, aby som dostal pokyn o vstupe do ktoréhokoľvek bloku, ako povereník celú záležitosť ponechávam v klude do príchodu československej vlády z Londýna. Osobne však si dovoľujem žiadať o prijatie do bloku Republikánsko-demokratického ako hospitanta.

Ako takému, prosím, aby moja, tu priložená žiadosť bola láskave postúpená Povereníctvu vnútra.

Prípis od komunistickej strany, ako aj ústrižok zo Slováka prikladám k lásk. nahliadnutiu a prosil by som, aby mi tieto dve prílohy potom boli vrátené. Kópiu žiadosti Povereníctvu vnútra, ako aj originál tiež prikladám ako prílohy. V dokonalej úcte J. V. Zima."

Demokratický klub v Banskej Bystrici odpovedel dne 19. září 1944 na Zimův dopis pod č. 16-K/P takto:

„Na základe Vašej žiadosti adresovanej Demokratickému klubu Vám oznamuje-

938 me, že predsedníctvo klubu Vašu žiadosť zamietlo s tým, že terajší klub funkciu hospitantu organizačne nepozná.

Čo sa týka Vášho prijatia do niektorého z povereníctiev, ako konkrétne uvádzate, Povereníctvo pre veci vnútorné — súkromné poisťovanie — Vám oznamujeme, aby ste sa obrátili priamo na príslušné povereníctvo.

Doklady priložené k Vašej žiadosti, ako i žiadosť adresovanú Slovenskej národnej rade Vám v prílohe vraciame.

S prejavom úplnej úcty

Dr. Lettrich, tajomník."

Na této korespondenci nás přirozeně nezajímá osobní stránka věci, ale především politický postup čs. národních socialistů na Slovensku a politická pozice, kterou při systému dvou stran národní socialisté měli. I když tato korespondence nabádá k určité opatrnosti vůči Zimovi (dopis ve Slováků, trestní případ se Starým a j.), jedno je však pozoruhodné: Zima až s naivní otevřeností sděluje jak straně komunistické, tak demokratické určitá fakta z vnitřního života nár. soc. strany, v obou případech pak téměř úplně stejně, dovolává se svědectví žijících lidí atd., takže tato politická sdělení Zimova je třeba považovati za značně věrohodná. O tom jsem se také přesvědčil rozhovory i s jinými členy strany nár. socialistické.

[...]²

SÚA Praha. A 1-53-5/387—392. Originál Strojopisný priepis.

575

1945, január 25. [Front.] — Zpráva štábu partizánskeho hnutia pri Vojenskej rade 1. ukrajinského frontu o rozvíjaní partizánskeho hnutia v Československu zaslaná Kl. Gottwaldovi a J. Dimitrovovi do Moskvy.

V súvislosti so situáciou, ktorá sa vytvorila na frontoch, Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia a Vojenská rada 1. ukrajinského frontu sa rozhodli zjednotiť riadenie partizánskeho hnutia v Československu a podriadili ho štábu partizánskeho hnutia pri Vojenskej rade 4. ukrajinského frontu. V dôsledku toho štáb partizánskeho hnutia pri 1. ukrajinskom fronte zastavuje svoju prácu. V súvislosti s tým Vám predkladám zprávu o práci štábu partizánskeho hnutia pri 1. ukrajinskom fronte od 1. 10. 1944 do 22. 1. 1945.

Situácia partizánskeho hnutia na začiatku októbra 1944

Podľa neúplných údajov pôsobilo na Slovensku na začiatku októbra asi 15 000 partizánov.

Časť partizánskych brigád pod velením slovenského partizánskeho štábu (Asmolv — Šmidke — Slánský) hrala veľkú úlohu pri obrane oslobodeného územia

² Nasleduje 11 strán, ktoré Uhlíř venuje zhrnutiu svojich rozhovorov s bývalými národnými socialistami („trosečníkmi nár. soc.“ — ako ich nazval Šverma), cituje článok bansko-bystrickej Pravdy zo 4. 10. 1944 a svoju depešu, ktorú odoslal 13. 10. 1944 dr. J. Stránskemu do Londýna so zprávu o situácii národných socialistov na Slovensku (dokument čís. 422). V závere cituje Uhlíř v plnom znení vyššie jedenástránkový list J. V. Zimu dr. Jar. Stránskemu.